

Călărași, Recensământul populației din anul 1838

ALEXANDRU VLĂDĂREANU

Recensământurile populației întocmite de autorități în scopul cunoașterii numărului și structurii populației pe unități administrative (județe, plăși, orașe și sate), a stadiului dezvoltării agriculturii, meșteșugurilor, comerțului, construcțiilor, fără deosebire de destinație, a materialului de construcție, situația căilor de comunicație și a mijloacelor de transport, resursele naturale, moșiile etc. sînt izvoare prețioase pentru cercetarea demografică și istorică, pentru cunoașterea vieții social-economice dintr-o anumită zonă geografică, la un anumit moment.

Recensământul populației efectuat în Călărași, este parte integrantă a recensământului Țării Românești din anul 1838, realizat din inițiativa Departamentului treburilor din Lăuntru, secția a III-a, masa 1.¹ Din acest recensământ, la Arhivele Statului Ialomița s-a păstrat numai „Tabela litera I” care se referă la numărul și structura populației². Formularul relevă importante informații demografice: situația față de capul familiei și a membrilor familiei, sexul, vîrsta, starea civilă, naționalitatea, situația socială, profesia, morbiditatea, numărul gospodăriilor. Au mai fost înregistrate și date referitoare la agricultură: culturile, suprafețele cultivate, animalele.

Documentul este scris cu slove chirilice. S-a folosit cerneală neagră, hîrtia este poroasă de culoare albă-albăstruie. Textul este scris în cursivă, foarte greu de descifrat, întrucît grafia literelor este deformată. Se folosesc abrevierile prin reducerea dimensiunilor cuvîntului, folosindu-se contracția și suprascrierea, purtînd desupra titla. Abrevierea prin contracție apare prin fînțarea a trei, patru sau chiar mai multe litere din cuvînt, în funcție de lungimea acestuia, de exemplu: patentari, clasă, sudit. Abrevierea prin suprascriere cuprinde în cat o singură literă sau pe aceeași linie două grafeme. Grafemul suprascris este plasat de obicei deasupra literei din rînd.

Din analiza grafiei constatăm că documentul a fost scris de cel puțin patru persoane care au cules date prin chestionarea capului familiei, așa cum glăsuiește instrucțiunea departamentului. Formularul model trimis de administrația județeană a fost copiat de mîna de către cei patru recenzori, rezultînd astfel 17 file de formular. La sfîrșitul acestuia s-a efectuat o centralizare a datelor în funcție de rubricile formularului. Exactitatea datelor este confirmată de Nicolae Dărmănescu, în calitate de primar.

Din analiza instrucțiunilor trimise de Departamentul din Lăuntru rezultă că înregistrarea s-a efectuat în iarna lui 1838, anotîmp cînd populația este mai liberă, sînd mai mult pe lîngă casă.

Din punct de vedere al analizei demografice, recensământul din anul 1838 asigură cunoașterea amănunțită a structurii populației (numărul, sexul, vîrsta, starea matrimonială). Lipsesc din acest recensământ informațiile despre nașteri și mortalitate, de aceea nu am putut

¹ Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 6353/1837, partea I, f. 67.

² Arh. St. Ialomița, fond Prefectura județului Ialomița, dosar 74/1837, f. 1—17.

calcula sporul natural al populației și nici migrația. Conținutul celorlalte rubrici ilustrează stadiul dezvoltării agriculturii, numărul meseriașilor, starea socială.

La data recensământului locuiau în Călărași 1097 persoane. După sexe existau 610 bărbați și 487 femei. Din total, populația masculină însemna 55,5%, iar cea feminină 44,5%, excedentul bărbaților fiind de 11%. Acest raport pe categorii de vîrstă se prezintă astfel :

Vîrsta	Total	Masculin	Feminin	$P_f - P_m$	Raportul de masculinitate
1	2	3	4	5	6
0— 5	213	124	89	- 35	171,8%
6— 10	121	67	54	- 13	124,0%
11— 15	92	62	30	- 32	206,0%
16— 20	169	78	91	+ 13	85,7%
21— 25	89	48	41	- 7	117,0%
26— 30	134	67	67	0	100%
31— 35	57	33	24	- 9	137,5%
36— 40	80	42	38	- 4	110,5%
41— 45	23	15	8	- 7	187,5%
46— 50	49	27	22	- 5	122,7%
51— 55	4	2	2	0	100,0%
56— 60	38	26	12	- 14	216,6%
61— 65	2	1	1	0	100,0%
66— 70	14	7	7	0	100,0%
71— 75	2	2	0	- 2	200,0%
76— 80	6	5	1	- 4	500,0%
81— 85	0	0	0	0	0
86— 90	1	1	0	- 1	100,0%
91— 95	0	0	0	0	0
96—100	1	1	0	- 1	100,0%
101—105	1	1	0	- 1	100,0%
130	1	1	0	- 1	100,0%
0—130 ani	1097	610	487	- 123	125,2%

Excedentul total al bărbaților, de 123, rezultă din excedentele înregistrate la categoriile de vîrstă de la 0—15 ani, la adulți între 21 și 59 ani și la bătrîni, așa cum se poate observa din tabloul de mai jos :

Vîrsta	Total	Masculin	Feminin	$P_f - P_m$	Raport de masculinitate
0—15	426	253	173	-80	146,0%
16—60	643	338	305	-33	110,8%
61 ani și peste	28	19	9	-10	211,1%

Analiza cifrelor din aceste tabele reliefează existența unei numeroase populații tinere. Considerăm că aceasta putea să asigure tinerețe, vigoare și largi posibilități de creștere a populației, la aceasta adăugîndu-se și o populație adultă bine reprezentată și cu posibilități

de a spori numărul primei categorii de vîrstă. Există însă puțină populație bătrînă, fapt care ne determină să credem că nivelul mediu de viață se situa în jurul vîrstei de 50 de ani. Călărașul se prezintă deci ca o localitate cu o populație tînă, cu natalitatea în creștere, cu o medie de viață redusă. Tabelul ce urmează este convingător în acest sens :

Vîrsta	Total	Masculin	Feminin
0-5	213	124	89
6-10	121	67	54
11-15	92	62	30
16-20	169	78	91
21-25	89	48	41
26-30	134	67	67
31-35	57	33	24
36-40	80	42	38
41-45	23	15	8
46-50	49	27	22
51-55	4	2	2
56-60	38	26	12
61-65	2	1	1
66-70	14	7	7
71-75	2	2	0
76-80	6	5	1
81-85	0	0	0
86-90	1	1	0
91-95	0	0	0
96-100	1	1	0
101-105	1	1	0
130	1	1	0

Examinarea repartiției populației după starea civilă ilustrează că proporția persoanelor necăsătorite scade rapid odată cu înaintarea în vîrstă, atît la bărbați, cit și la femei. Nu sînt cazuri de divorț. Există numai bărbați văduvi și femei văduve. Sînt înregistrați : 11 bărbați văduvi și 47 de femei văduve, adică circa 4 văduve la un văduv ; 106 bărbați necăsătoriti la 47 de femei necăsătorite, deci circa 2 bărbați necăsătoriti la o femeie necăsătorită. Proporția relativ mare a femeilor văduve, în comparație cu bărbații văduvi, se explică prin doi factori demografici : vîrsta mai mare la căsătorie a bărbaților (există diferențe de vîrstă între soț și soție de la 5 la 25 de ani) și supramortalitatea masculină ca urmare a pericolului la care se expun în timpul practicării meseriilor, femeile rămînînd n ai mult pe lîngă casă.

Căsătoria se efectuează la vîrsta tînă (14-25 ani la fete și 18-30 ani la bărbați) ; refuzul căsătoriei este aproape nul și nu există cazuri de celibatari, bărbați sau femei. Divorțul nu a fost înregistrat la nici o familie, el nefiind acceptat de codul moral al colectivității.

Așadar, examinînd repartiția populației după statutul matrimonial și coroborînd aceste date cu caracteristicile de sex și vîrstă, rezultă că locuitorii din Călărași se căsătoreau timpuriu, sistemul de încheiere a căsătoriilor era rapid, iar celibatul și divorțurile inexistente.

Informațiile statistice din acest recensămînt ne dau posibilitatea să cunoaștem numărul gospodăriilor și al nucleelor de familie. Redăm mai jos tabloul gospodăriilor după numărul nucleelor familiale :

Gospodării total	277
Gospodării familiale — total :	256
— cu 1 nucleu familial	218
— cu 2 nuclee familiale	36
— cu 3 nuclee familiale	2
Gospodării nefamiliale	21

Numărul mediu de persoane revenind pe o familie era de 3,9, încadrându-se în media pentru mediul urban de la începutul secolului al XIX-lea. Se constată tendința de a se trece de la familia extinsă la familia nucleară, specifică mediului urban.

Repartiția populației pe naționalități :

Naționalitatea	Masculin	Feminin	Total	Cap de familie	% din totalul populației
Români	429	401	830	184	75,7
Bulgari	53	21	74	33	6,7
Țigani	41	25	66	14	6,6
Greci	33	9	42	18	3,8
Sirbi	26	14	40	15	3,6
Evrei	18	12	30	7	2,7
Turci	6	4	10	4	0,09
Armeni	4	1	5	2	0,03

Ponderea o are populația românească la care se adaugă și cițiva reprezentanți ai altor naționalități, stabilite aici pentru a practica diferite meserii sau negoțul. Mulți dintre bărbații aparținând acestor naționalități s-au căsătorit cu femei române.

Prin prelucrarea răspunsurilor de la rubrica „Meșteșugul” am stabilit populația activă împreună cu rata de activitate conform datelor înscrise mai jos :

Vîrsta	Masculin			Feminină		
	Total	Activă	Rata de activitate	Total	Activă	Rata de activitate
Populația totală	610	351	57,5 %	487	64	13,1 %
Populația de la						
6—130 ani	486	351	72,3 %	398	64	16,3 %
6—14 ani	106	29	27,3 %	74	3	4,0 %
15—59 ani	335	298	88,9 %	301	49	16,2 %
60 și peste	45	39	86,6 %	23	12	52,1 %

În populația activă au fost incluși meseriașii, plugarii, negustorii, funcționarii, calfele, ucenicii, slujnicile, slugile și femeile care torc cu plată. Nu au fost cuprinse femeile casnice. La populația totală a Călărașului, în anul 1838, rata de activitate a fost de 36,8 %. Obser-

văm o rată de activitate înaltă a populației din localitate care se apropie de rata de activitate a orașelor din România secolului al XIX-lea. Raportul de inactivitate, calculat pe baza raportului dintre populația inactivă și populația activă, este de 114 persoane inactivă la 100 de persoane active. Existența unei populații inactivă numeroase se datorează neîncadrării femeilor în activitățile meșteșugărești, comerciale sau funcționărești, precum și numărului mare al copiilor de pînă la 8 ani, care nu erau încă încadrați într-o activitate productivă.

În mod convențional am împărțit populația activă în 3 sectoare : primar (agricultorii) ; secundar (meșteșugarii) ; terțiar (comerț, transporturi, funcționari, artă, serviciile). Rezultă următoarea situație :

Sectorul	Populația ocupată	% din populația activă
Primar	64	15,4
Secundar	155	37,6
Terțiar	196	47,0

Rezultă deci o reducere masivă a populației active ocupată în sectorul primar (15,4%) și o creștere însemnată a populației active ocupată în sectoarele secundar și terțiar (84,6%), ceea ce demonstrează progresele realizate în viața economică a orașului, gradul de urbanizare a localității.

Studiul atent al acestui recensământ ne oferă prilejul de a cunoaște meseriile practicate și tipurile de negustori care activau în oraș. La data anchetei locuiau și munceau în oraș următoarele categorii de meșteșugari : abagii — 7 ; cizmari — 11 ; brutari — 3 ; cofcari — 11 ; fierari — 7 ; bărbieri — 5 ; cojocari — 1 ; dulgheri — 7 ; pantofari — 2 ; morari — 2 ; croitori — 28 ; cărămidari — 6 ; bucătari — 1 ; rotari — 2 ; boiangii — 2 ; simigii — 1 ; măcelari — 1 ; căruțași — 28 ; femei care torc cu plată — 39 ; vizitii — 12 ; muncitori cu minile — 16 ; casap — 1 ; pescari — 3. Comercianții erau reprezentați de următoarele categorii : negustori de grâu — 1 ; de bucate — 4 ; de moșii — 1 ; dragoman de bucate — 1 ; negustor de orice — 1 ; geambaș — 2 ; circiumari — 3 ; bogasierii — 3 ; băcani — 16 ; șăicar — 1 ; lipscan — 1 ; tutungiu — 1 ; precupeți — 6 ; cafegii — 3. La aceștia se mai adaugă : slugile — 51 ; slujnicele — 23 ; argații — 3 ; conțopiștii — 3 ; slujbașii la București — 1 ; aprod la judecătorie — 3 ; arendași de moșie — 2 ; preoți — 4 ; țircovnici — 2 ; lăutari — 5 ; cobzari — 4 ; avocat — 1 ; doctor uman — 1 ; vameș — 1 ; dărăban — 1 ; haraf — 1 ; haham — 1 ; — cioclu — 1.

De la început atrag atenția angajații manuali mai mult la activitățile din port, comerciale sau meșteșugărești. Toate acestea ne determină să afirmăm că procesul de modernizare urbană se găsea într-un stadiu destul de avansat. Existența hamalilor, a calfelor, ucenicilor și micilor meșteșugari a constituit principalul element al proletariatului urban local.

Sectorul meșteșugăresc ocupa un loc însemnat în viața economică a Călărașului. Prin meseriile practicate erau satisfăcute nevoile populației locale și din satele învecinate. Unele meserii sînt reprezentate printr-un mare număr de meseriași. Pe primele locuri s-ar afla : torcătoarele de lînă, croitorii, căruțașii, vizitii, muncitorii cu minile, cofcarii, cismarii, dulgherii, cărămidarii. Observăm că acestea sînt meseriile care în general răspund nevoilor de ur-

banizare, iar persoanele ocupate în asemenea domenii își puteau procura materia primă în zonă, avînd posibilitatea valorificării produselor chiar pe piață sau în bilciurile și tirgurile din satele învecinate.

Sectorul comercial ocupă un loc semnificativ în viața orașului. Serviciile de alimentație publică sînt reprezentate de : băcani, circiumari, cafegii, precupeți. Negustorii de produse agricole sînt destul de numeroși, demonstrînd desprinderea de activitățile agricole ale populației.

Existența bogasierilor, lipscanilor, tutungilor evidențiază circulația pe piața orașului a produselor din import.

În recensămînt sînt consemnate gospodăriile care dețin teren arabil, și culturile efectuate. Rezultă că erau 68 de gospodării care cultivau anual 493 de pogoane după cum urmează : 135 pogoane cu fin de către 58 de gospodării ; 126 pogoane cu grîu de către 43 de gospodării ; 77 pogoane cu mei de către 39 de gospodării ; 77 pogoane cu orz de către 38 de gospodării ; 57 pogoane cu porumb de către 34 de gospodării ; 20 pogoane cu ovăz de către 8 gospodării ; 3 pogoane cu orez de către 2 gospodării ; un pogon cu vie de către o gospodărie. Reiese că fiecare familie lucra în medie 1—3 pogoane de arături și fînețe, în funcție de brațele de muncă, de numărul animalelor și de necesitățile gospodăriei. Terenul cultivabil era lucrat în cele 67 de gospodării de români, în majoritate plugari, la care se mai adaugă cîteva gospodării de căruțași, slujbași ai statului, clerici și vizitii. Rezultă din analiza acestei rubrici o delimitare clară între plugari, pe de o parte, și meseriașii comercianți, pe de altă parte.

Din recensămînt aflăm că cele 159 gospodării creșteau 1638 animale (821 cai, 142 boi, 230 vaci, 101 oi, 301 porci, 28 bivoli, 2 minzați, 1 capră, 12 catiri) și îngrijeau 318 stupi. Ținînd cont că localitatea este așezată într-o zonă în care ocupațiile și producțiile sînt preponderent agricole, considerăm că numărul de animale este mic. S-ar putea ca animalele care se aflau în baltă și creșteau în stabulație liberă să nu fi fost înregistrate la data recensămîntului, recenzorul consemnînd numai animalele care se aflau în gospodărie sau în grajdurile din apropierea orașului. Altfel nu putem explica numărul redus al animalelor în comparație cu alte localități din județul Ialomița.

Analiza datelor furnizate de recensămînt relevă la rubricile „claca” și „birul” că toți cei care erau clăcași erau și birnici. Patentarii erau obligați de asemenea să efectueze clacă. Nu se fac precizări despre cum și cît se efectua claca. Sînt consemnați 42 de locuitori scutiți sau iertați de clacă. Mai întîlnim : 7 sudiiți greci ; 4 sudiiți englezi ; 3 sudiiți nemți ; 2 sudiiți ruși ; 2 sudiiți sîrbi și 1 sudit Kezaro-Krăiesc, precum și 26 de băjenari bulgari, greci, sîrbi, turci.

Informațiile consemnate în rubrica „beteșugul” evidențiază o serie de deficiențe fizice sau alte maladii, fără însă a face precizări asupra cauzelor care au determinat această stare de sănătate. Cele mai frecvente erau : „boșorogi” (hernie) — 11 bărbați și o femeie ; deficiențe de vedere (lipsa unui ochi sau a ambilor ochi), majoritatea provenind din naștere — 5 bărbați și o femeie ; bube și neg negru (cancer) — 3 bărbați ; fără mină sau picior — 3 bărbați și 2 femei ; epilepsie — o femeie ; gingav — un bărbat etc.

Recensămîntul populației efectuat în anul 1838 în Călărași consemnează numele și prenumele locuitorilor, oferind astfel un prețios material pentru genealogie și cercetările din domeniul onomasticii.

Prelucrarea informațiilor statistice din recensămîntul efectuat la 1838 oferă imaginea unei așezări dinamice cu largi posibilități de progres în deceniile următoare, cu o populație activă și în continuă creștere.

Datele statistice surprind cu exactitate momentul în care se produce deschiderea așezării spre modernizarea de tip urban, transformările care se produc pe plan economic — social, mecanismele care vor determina în deceniile cinci — zece ale secolului al XIX-lea progresul și concentrarea întregii vieți economice, politice și culturale din zona Bărăganului Ialomițean, în Călărași.